

Sluipwegen van het Denken

Over Michel de Certeau

Koenraad Geldof en Rudi Laermans, SUN, Nijmegen, 1996.

Fransen beroepen zich nogal eens op hun Cartesiaanse traditie. Zij zouden, als goede leerlingen van René Descartes, abstracter, meer gedisciplineerd en ook logischer redeneren. Dat zou een gevolg zijn van hun lange ervaring met gecentraliseerd bestuur en onderwijs. Er bestaat in Frankrijk effectief een lange traditie van overheidstussenkomst, van een-gemaakt gezag en van uniforme regels. Nergens anders genieten de bestuurswetenschappen zo'n hoog aanzien. Wie in Frankrijk carrière wil maken, moet vooreerst binnengeraken in één van de administratieve hogescholen en vervolgens, via vergelijkende nationale examens, een plaats zien te verwerven in het overheidsapparaat.

Over de partijgrenzen heen bestaat een grote consensus over de noodzaak van dirigisme en interventionisme. In de Franse politiek wordt elk probleem onmiddellijk in termen van algemene principes gegoten. Beleidsbeslissingen worden uit de aard van de zaak centraal genomen en vervolgens uniform over het hele Franse grondgebied toegepast. Als er iets is waar de Franse politiek een hekel aan heeft, dan zijn het particularismen en uitzonderingen. Destijds leerden de kleine Senegalezen en Vietnamezen over hun voorouders de Galliërs. Bretoenen, Basken en Occitaniërs moesten hun patois afleren. Eén volk,

één taal, één rationeel en gecentraliseerd gezag. Dat is de erfenis van het Cartesianisme.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat precies in Frankrijk een onderstroom bestaat van denkers die zich tegen elk denken in termen van systemen verzetten. Derrida, Foucault, Deleuze, Kristeva en andere Lacans keren zich tegen de totaliserende machtsaanspraken die ze vermoeden achter het streven naar op wetenschappelijke kennis gesteund beleid. Ze ontmaskeren de menswetenschappen als instrumenten van beheersing en disciplineren. Kennis is macht. Achter aanspraken op objectieve kennis schuilt het verlangen naar totalitaire macht.

Michel de Certeau past in die traditie. Hij heeft het over het gewemel in de marge van de orde, over het dagelijkse leven dat zich niet in systemen laat vangen. Michel de Certeau (1925-1986) was een jezuïet die zich oorspronkelijk bezighield met het publiceren van klassieke mystieke teksten. In het verlengde van mei '68 publiceert hij *La prise de parole*, waarin hij met plezier constateert dat mensen zelf het woord nemen en op zoek gaan naar een authentiek bestaan. Die tegenstelling tussen de officiële orde en het dagelijkse leven, waarin mensen de regels naar hun hand zetten, wordt het grote thema in zijn geschriften.

De Certeau heeft het over hoe mensen zich in hun dagelijkse praktijk onttrekken aan de grote systemen, die menen te weten wat goed voor hen is. Hij heeft het over arbeiders die in de uren van de baas klusjes voor zich-

zelf opknappen, over bewoners die de regels van planologen aan hun laars lappen en vrolijk koterijen in hun achtertuin plaatsen. De Certeau is geen politiek denker. Hij bepleit geen alternatief. Hij wil geen verzet organiseren. Hij huldigt de plantrekkerij, de creativiteit van mensen die doen alsof ze de regels naleven, maar er de kantjes vanaflopen.

De Certeau is minder bekend in onze streken. Dat komt omdat hij, geheel getrouw zijn filosofie, niet in een systeem te vangen valt. Hij schrijft over heel uiteenlopende onderwerpen, in een nogal ondoordringelijke stijl en zonder handig samen te vatten boodschappen. Koenraad Geldof en Rudi Laermans hebben, samen met een aantal andere fans van de Certeau, een verdienstelijke poging gedaan diens werk toegankelijk te maken voor leken. Dat is niet helemaal gelukt. Als lezer krijg je effectief een idee van waar het bij de Certeau over gaat. De drempel ligt in een aantal teksten evenwel erg hoog. Er wordt veel voorkennis en doorzettingsvermogen verondersteld. Dat zet niet aan tot kennismaking met het werk van de Certeau zelf, wat toch de bedoeling is van het boek. De tekst van Peter Venmans, waarin een vergelijking wordt gemaakt met die andere niet in hokjes te vatten auteur, Georges Perec, maakt echter veel goed. Ook heel ingewikkelde gedachten kunnen, zo blijkt, op een heldere en bevattelijke wijze worden weergegeven. Dat was trouwens ook de boodschap van Descartes.

Patrick Stouthuysen